Llengua cherokee

La llengua **cherokee** (ᏣᎳᎩ ᎦᏬᏂᎯᏍᏗ *Tsalagi Gawonihisdi*) és una llengua indígena d'Amèrica del Nord de la família de la llengua iroquesa, amb la que presenta divergències importants, és la llengua pròpia del poble indi que habitava al sud dels Apalatxes (part dels actuals estats de Virgínia, Carolina del Nord i del Sud, Geòrgia, Tennessee i Alabama), als Estats Units.

Com la majoria de llengües ameríndies, el cherokee és un idioma polisintètic; és a dir, com en el cas de l'alemany, aglutina diferents morfemes formant paraules que poden arribar a ser molt llargues.

Llengua cherokee

ᏣᎳᎩ ᎦᏬᏂᎯᏍᏗ
Tsalagi Gawonihisdi

Tipus	llengua, llengua sacra, llengua indígena i llengua viva

Parlants

11.032 (2000)[1]
11.610 (2010)[2] principalment a Oklahoma, Carolina del Nord

Parlants nadius	12.300 (2010)
Parlat a	Estats Units

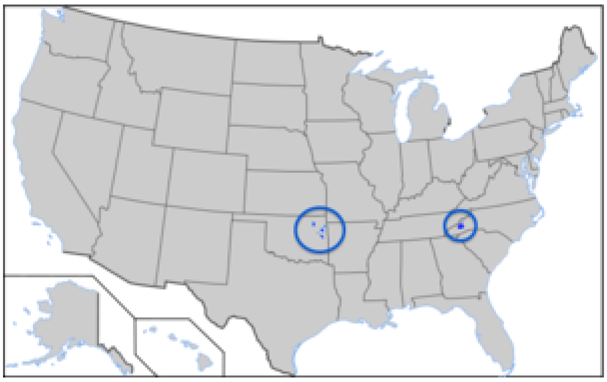

Autòcton de	cherokees, Great Smoky Mountains (en) i Oklahoma

Classificació lingüística

llengua humana
llengües ameríndies
llengües iroqueses

Característiques

Sistema d'escriptura	sil·labari cherokee i alfabet llatí

Codis

ISO 639-2	chr
ISO 639-3	chr
Glottolog	cher1273 (http://glottolog.org/resource/languoid/id/cher1273)
Ethnologue.com	chr (http://www.ethnologue.com/language/chr)

Contingut

Dialectes
Sil·labari cherokee
Característiques
Referències
Bibliografia
Enllaços externs

Dialectes

En el moment del contacte amb els europeus, hi havia tres principals dialectes cherokee: baix, mig i muntanyenc. El dialecte baix, antigament parlat a la frontera de Carolina del Sud i Geòrgia, es va extingir fa més de 200 anys.[3] Dels dos dialectes restants, el dialecte mitjà (Kituwah) és parlat per la banda de l'Est a la frontera de Qualla, i reté 1.000 parlants [4] o menys.[5] El dialecte muntanyenc, o occidental, és parlat a l'est d'Oklahoma i per la comunitat Snowbird de Carolina del Nord[6] per unes 9.000 persones[3] o més.[4][7][8] El dialecte occidental és el més usat i és considerat el principal dialecte de l'idioma.[9][3] Tots dos dialectes han tingut influència de l'anglès, amb l'occidental mostrant també certa influència espanyola.[3]

UNESCO	903 (http://www.unesco.org/languages-atlas/en/atlasmap/language-id-903.html)
IETF	chr
Endangeredlanguages.com	1684 (http://www.endangeredlanguages.com/lang/1684)

L'actualment extingit dialecte baix parlat per les Viles Baixes en les proximitats de la frontera de Carolina del Sud i Geòrgia tenia *r* com la consonant líquida en el seu inventari, mentre que tant el Kituhwa contemporani o dialecte Ani-kituwah parlat a Carolina del Nord i el dialecte muntanyenc contenen *l*. Només el cherokee d'Oklahoma Cherokee va desenvolupar el to. Tant el dialecte baix com el dialecte Kituhwa tenen un so "ts" en lloc del "tl" del dialecte muntanyenc. Per exemple, la paraula catalana *no* és ᎥᏝ (ə̃tˤɑ o [ə̃tɬ̥á]) en dialecte muntanyenc, però ᎥᏣ (ə̃sɑ) en els dialectes baix i Kituhwa.

Sil·labari cherokee

El cherokee s'escriu amb un sil·labari (igual que altres idiomes com el japonès). El sil·labari cherokee fou inventat per Sequoyah (també anomenat George Guess). En aquest sistema, cada símbol representa una síl·laba i no pas un fonema com en els alfabets occidentals. Sequoyah havia vist l'anglès escrit però no sabia llegir-lo, per això alguns símbols s'assemblen als de l'alfabet llatí, però els sons no corresponen.

Nota: la "v" d'aquesta taula correspon a una vocal nasalitzada.

Vocal **Consonant**	**a** **[a]~[ə]**	**e** **[e]~[ɛ]**	**i** **[i]~[ɪ]**	**o** **[o]~[ɔ]**	**u** **[u]~[ʊ]**	**v** **[ə̃]**
—	Ꭰꭰ *a*	Ꭱꭱ *e*	Ꭲꭲ *i*	Ꭳꭳ *o*	Ꭴꭴ *u*	Ꭵꭵ *v*
g **[g]**	Ꭶꭶ *ga* • Ꭷꭷ *ka*	Ꭸꭸ *ge*	Ꭹꭹ *gi*	Ꭺꭺ *go*	Ꭻꭻ *gu*	Ꭼꭼ *gv*
h **[h]**	Ꭽꭽ *ha*	Ꭾꭾ *he*	Ꭿꭿ *hi*	Ꮀꮀ *ho*	Ꮁꮁ *hu*	Ꮂꮂ *hv*
l **[l]**	Ꮃꮃ *la*	Ꮄꮄ *le*	Ꮅꮅ *li*	Ꮆꮆ *lo*	Ꮇꮇ *lu*	Ꮈꮈ *lv*
m **[m]**	Ꮉꮉ *ma*	Ꮊꮊ *me*	Ꮋꮋ *mi*	Ꮌꮌ *mo*	Ꮍꮍ *mu*	
n **[n]**	Ꮎꮎ *na* • Ꮐꮐ *nah* • Ꮏꮏ *hna*	Ꮑꮑ *ne*	Ꮒꮒ *ni*	Ꮓꮓ *no*	Ꮔꮔ *nu*	Ꮕꮕ *nv*
qu **[kʰw]**	Ꮖꮖ *qua*	Ꮗꮗ *que*	Ꮘꮘ *qui*	Ꮙꮙ *quo*	Ꮚꮚ *quu*	Ꮛꮛ *quv*
s **[s]**	Ꮝꮝ *s* • Ꮜꮜ *sa*	Ꮞꮞ *se*	Ꮟꮟ *si*	Ꮠꮠ *so*	Ꮡꮡ *su*	Ꮢꮢ *sv*
d/t **[d]/[t]**	Ꮣꮣ *da* • Ꮤꮤ *ta*	Ꮥꮥ *de* • Ꮦꮦ *te*	Ꮧꮧ *di* • Ꮨꮨ *ti*	Ꮩꮩ *do*	Ꮪꮪ *du*	Ꮫꮫ *dv*
tl **[t͡ɬ]**	Ꮬꮬ *dla* • Ꮭꮭ *tla*	Ꮮꮮ *tle*	Ꮯꮯ *tli*	Ꮰꮰ *tlo*	Ꮱꮱ *tlu*	Ꮲꮲ *tlv*
ts **[t͡s]~[d͡ʒ]**	Ꮳꮳ *tsa*	Ꮴꮴ *tse*	Ꮵꮵ *tsi*	Ꮶꮶ *tso*	Ꮷꮷ *tsu*	Ꮸꮸ *tsv*
w **[ɰ]**	Ꮹꮹ *wa*	Ꮺꮺ *we*	Ꮻꮻ *wi*	Ꮼꮼ *wo*	Ꮽꮽ *wu*	Ꮾꮾ *wv*
y **[j]**	Ꮿꮿ *ya*	Ᏸᏸ *ye*	Ᏹᏹ *yi*	Ᏺᏺ *yo*	Ᏻᏻ *yu*	Ᏼᏼ *yv*

Característiques

El cherokee conté un inventari reduït de consonants: tres oclusives (alveolar, velar i glotal), dues fricatives (alveolar i glotal), dues nasals (bilabial i alveolar), l'africada alveolar sorda i tres consonants aproximants. Pel que fa a les vocals, inclou sis variants, cadascuna de les quals pot ser llarga o breu. La complexitat fonològica deriva del fet que aquests sons poden pronunciar-se en sis tons diferents (tot i que aquest tret està simplificant-se amb el pas del temps).

	Labial	Alveolar	Palatal	Velar	Glotal
Oclusiva		t		k	ʔ
Africada		ʦ			
Fricativa		s			h
Nasal	m	n			
Aproximant		l	j	ɰ	

El cherokee té sis vocals fonèmiques:

	Anterior	Mitjana	Posterior
Tancada	i		u
Intermedia	e	ə̃	o
Oberta		a	

Els verbs presenten nombroses variacions en la forma, marcades per afixos.[10] Els sufixos indiquen aspecte i mode, mentre que els prefixos poden referir-se a la persona o bé a aspectes lèxics com la forma física.

El cherokee és una llengua SOV, però altera l'ordre canònic en les oracions negatives per fer èmfasi. Si s'elideix el verb, també es canvia l'ordre de la resta d'elements.

Referències

1. Cens dels EUA de 2000 (http://www.mla.org/map_data_results&mode=lang_tops&SRVY_YEAR=2010&lang_id=933), el 34,2 % dels parlants a Oklahoma i el 9,98 % a Carolina del Nord
2. Llengües ameríndies segons el cens de 2010 (http://www.census.gov/population/www/cen2010/cph-t/cph-t-6.html)
3. «Cherokee (http://aboutworldlanguages.com/cherokee)». [Consulta: 22 maig 2014].
4. «Cherokee: A Language of the United States (http://www.ethnologue.com/language/chr)». *Ethnologue*. SIL International, 2013. [Consulta: 22 maig 2014].
5. «Frequently Asked Questions: Do Cherokee people still practice their traditional culture? (https://www.cherokeemuseum.org/education-faq.htm)». The Museum of the Cherokee Indian. [Consulta: 1r juny 2014].
6. Scancarelli, "Native Languages" p. 351
7. «Native Languages of the Americas: Cherokee (Tsalagi) (http://www.native-languages.org/cherokee.htm)». *Native Languages of the Americas*. [Consulta: 22 maig 2014].

8. «Iroquoian Languages (http://www.mingolanguage.org/iroquoianlanguages.html)». *www.mingolanguage.org*. mingolanguage.org. [Consulta: 22 maig 2014].
9. «The Cherokee Nation & its Language (https://carla.umn.edu/conferences/past/immersion2008/documents/Peter_L_CherokeeNation.pdf&ved=2ahUKEwiuspfs4eDnAhVLlKwKHaD9C1sQFjAAegQIAhAB&usg=AOvVaw0RXKbAsSg0cAZN2RJwxMzs)». *University of Minnesota: Center for Advanced Research on Language Acquisition*, 2008. [Consulta: 20 febrer 2020].
10. Feeling, Durbin, Craig Kopris, Jordan Lachler, and Charles van Tuyl. A Handbook of the Cherokee Verb: A Preliminary Study. Tahlequah, Oklahoma: Cherokee Heritage Center, 2003. ISBN 978-0-9742818-0-3

Bibliografia

- Feeling, Durbin. *Cherokee-English Dictionary: Tsalagi-Yonega Didehlogwasdohdi*. Tahlequah, Oklahoma: Cherokee Nation, 1975.
- Feeling, Durbin, Craig Kopris, Jordan Lachler, and Charles van Tuyl. *A Handbook of the Cherokee Verb: A Preliminary Study.* Tahlequah, Oklahoma: Cherokee Heritage Center, 2003. ISBN 978-0-9742818-0-3.
- Holmes, Ruth Bradley, and Betty Sharp Smith. *Beginning Cherokee: Talisgo Galiquogi Dideliquasdodi Tsalagi Digohweli*. Norman: University of Oklahoma Press, 1976.
- Montgomery-Anderson, Brad. «A Reference Grammar of Oklahoma Cherokee (http://kuscholarworks.ku.edu/dspace/bitstream/1808/4212/1/umi-ku-2613_1.pdf)», 30-05-2008.
- Robinson, Prentice. *Conjugation Made Easy: Cherokee Verb Study.* Tulsa, Oklahoma: Cherokee Language and Culture, 2004. ISBN 978-1-882182-34-3.
- Scancarelli, Janine (2005). "Cherokee". in Janine Scancarelli and Heather K. Hardy (eds.). *Native Languages of the Southeastern United States*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press in cooperation with the American Indian Studies Research Institute, Indiana University, Bloomington. pp. 351–384. OCLC 56834622 (http://www.worldcat.org/oclc/56834622).

Enllaços externs

- Cherokee-English Dictionary Online Database (http://www.cherokeedictionary.net/)
- Cherokee numerals (http://www.languagesandnumbers.com/how-to-count-in-cherokee/en/chr/)
- Cherokee – Sequoyah transliteration system (http://www.transliteration.com/transliteration/en/cherokee/sequoyah/) – online conversion tool
- Unicode Chart (http://www.unicode.org/charts/PDF/U13A0.pdf)
- Cherokee Language Online (http://www.culturev.com/cherokee/cherokee.html) (Beginning dialogues, audio, flashcards and grammar from culturev.com)
- CherokeeLessons.com (http://www.cherokeelessons.com/) (Hosts Creative Commons licensed materials including a textbook covering grammar and many hours of challenge/response based audio lesson files).

A Wikimedia Commons (https://commons.wikimedia.org/wiki/P%C3%A0gina_principal?uselang=ca) hi ha contingut multimèdia relatiu a: ***Llengua cherokee***

Obtingut de «https://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Llengua_cherokee&oldid=24246610»

La pàgina va ser modificada per darrera vegada el 25 jul 2020 a les 01:00.

El text està disponible sota la Llicència de Creative Commons Reconeixement i Compartir-Igual; es poden aplicar termes addicionals. Vegeu les Condicions d'ús. Wikipedia® (Viquipèdia™) és una marca registrada de Wikimedia

Foundation, Inc.